

Stručni rad

ŠKOLSKA I VRŠNJAČKA MEDIJACIJA

Anja Sever

Osnovna škola Livade Izola

Sažetak

U ovom članku obrađujemo tematiku medijacije, s naglaskom na školsku i vršnjačku medijaciju. Školska medijacija definira se kao medijacija koja se odnosi na školu i školsko okruženje. Posebnu pozornost pridajemo vršnjačkoj medijaciji koju karakterizira činjenica da su medijatori i sudionici medijacije učenici približno iste dobi. Medijacija pruža spektar pozitivnih učinaka za sudionike, ali nije univerzalan odgovor na sporove u školi. Stoga na kraju članka skrećemo pozornost na okolnosti u kojima uporaba medijacije u školi nije primjerena.

Ključne riječi: konflikt (sukob), spor, škola, medijacija

1. Uvod

Iako se sukobi u našem kulturnom prostoru smatraju neugodnim, a vjerojatno i nepoželjnim, nemoguće ih je izbjeći, jer su sastavni dio života. Milivojević napominje da sukob ne predstavlja samo stvarnost, već i potrebu [12]. Konflikt je sastavni dio društva, oblik socijalizacije koji doprinosi strukturiranju društva [11]. Sukobi (konflikti) i sporovi predstavljaju neizbježnu sastavnicu svakog društvenog prostora, pa tako i razreda, odjela ili škole. Zadaća škole je naučiti učenike prihvaćanju odgovornosti i osposobiti ih za konstruktivno rješavanje sporova. Reagiranjem u konfliktnim situacijama čini srž (jezgru) odgojnog procesa u javnoj školi [9]. Svako razmatranje odgoja bez prisutnosti sukoba stoga je nedostavno. Konflikti su nužan uvjet za razvoj pojedinca i zajednice, a time i idealna situacija ako smo sposobni razviti odgovarajuće komunikacijske alate za njihovo rješavanje [9]. Jedna od učinkovitih tehnika za mirno rješavanje konflikata i sporova je medijacija.

2. Medijacija

Medijacija je jedan od alternativnih načina rješavanja sporova¹. Betetto [1] navodi da je medijacija strukturirani način rješavanja spora uz pomoć neutralne treće osobe, koja ne može donijeti obvezujuće rješenje odnosno odluku (zaključak), ali svojim djelovanjem pomaže sudionicima medijacije da postignu sporazum kojim se rješava spor i preuređuju međusobna prava i obveze, posebice u pogledu buduće suradnje. Medijacija je dakle postupak u kojem treća, neutralna osoba posreduje između dva ili više sudionika bez uplitanja u sadržaj spora i nema ovlasti pri donošenju bilo kakve odluke u ime sudionika u sporu [13].

Betetto [1] navodi bitne, na prvi pogled uočljive značajke medijacije:

- spor se pokušava riješiti u okviru strukturiranog postupka,
- suradnja neutralne treće osobe,
- medijator ne donosi obvezujuće odluke,
- sporazumno rješenje, usmjereno na budućnost,
- povjerljivost.

Zadatak medijatora je slušati i postavljati pitanja na način da sudionici dođu do uvida na temelju kojeg će moći donijeti odluku [13]. Medijator svoju moć crpi iz činjenice da ga sudionici smatraju neutralnom osobom. Upravo zbog te kvalitete odabran je da im pomogne u mirnom rješavanju spora [2]. U procesu medijacije medijator nastoji preusmjeriti sudionike s njihovih stavova na njihove interese [2,13]. Kada sudionici u sporu postanu svjesni svojih interesa, lakše razmišljaju o mogućnostima rješavanja spora.

¹ Općeprihvaćena definicija alternativnog rješavanja sporova ne postoji. Prevladava mišljenje da je alternativno rješavanje sporova svaki postupak koji predstavlja alternativu postupcima prosuđivanja [1].

Medijacija se zasniva na pretpostavci da se sukob može riješiti samo ako se sami sudionici odluče za njegovo rješavanje [5]. Kako bi medijacija bila uspješno provedena, sudionici moraju vjerovati medijatoru i računati na djelotvornost procesa. Medijator prekida medijaciju ako uoči da se sudionici udaljavaju od rješenja ili da se razilaze više nego na početku procesa [2]. Temeljna odrednica medijacije je činjenica da provedba ne smije štetiti sudionicima ili loše utjecati na rješenje spora, ako već ne postoji koristan učinak.

Ovisno o području djelovanja, razlikujemo nekoliko vrsta medijacije:

- obiteljsku medijaciju,
- školsku medijaciju,
- medijaciju u poduzećima,
- gospodarsku medijaciju,
- medijaciju u zaštiti okoliša,
- medijaciju u prekograničnim sporovima itd. [7].

2.1. Školska medijacija

Školska medijacija je medijacija koja se odnosi na školu i školsko okruženje. Za školsku i vršnjačku medijaciju također vrijedi definicija da je to proces u kojem treća, neutralna strana pomaže sukobljenim stranama pronaći zajedničko rješenje koje će omogućiti da obje strane izađu iz spora zadovoljne i osnažene [13]. Bitna razlika između školske i vršnjačke medijacije prvenstveno je u tome što školsku medijaciju provode stručni radnici škole, dok vršnjačku medijaciju provode sami učenici [13]. Iršič [7] navodi da je školska medijacija prvenstveno namijenjena učenicima, školi i roditeljima učenika, a zatim i drugim subjektima koji su na ovaj ili onaj način povezani sa školom. Školska medijacija tako uključuje posredovanje odnosno medijaciju u sporovima između učenika ili roditelja učenika, između učenika ili njihovih roditelja i zaposlenika, između zaposlenika, između zaposlenika i uprave škole te između škole i okoline ili drugih institucija.

2.2. Vršnjačka medijacija

Vršnjačka medijacija jedan je od načina koji škole mogu primijeniti za poticanje i razvijanje tolerantnog i konstruktivnog rješavanja sukoba (konflikta) [11]. Kao što smo već napomenuli, vršnjačku medijaciju karakterizira provedba od strane samih učenika. Toumpsin [14] objašnjava da o vršnjačkoj medijaciji možemo govoriti kada su medijatori i sudionici medijacije učenici približno iste dobi. Diaz i Liard-Dulac [10] opisuju vršnjačku medijaciju kao medijaciju ZA, S i IZMEĐU vršnjaka.

Zadatak vršnjačkih medijatora je pomoći sudionicima medijacije da sami pronađu rješenje sukoba, bez primjene nasilja ili pribjegavanja primjeni autoriteta odrasle osobe [14]. Cohen [5] ističe da vršnjački medijatori donose jedinstvene prednosti postupka medijacije:

- vršnjački medijatori razumiju svoje vršnjake: unatoč najboljim namjerama, određeni jaz u razumijevanju uvijek će razdvajati generacije;
- učenici osmišljavaju odnosno formiraju proces koji je primjeren njihovom razvojnom stupnju: pristup mladih ljudi rješavanju problema mijenja se

tijekom njihova razvoja. Vršnjački medijatori osiguravaju rješavanje sporova na način koji je primjeren njihovoj dobi;

- učenici osnažuju svoje vršnjake, jer nemaju nikakvu moć nad njima;
- učenici zahtijevaju poštovanje svojih vršnjaka: učenici medijatori, koji zrelo i smireno vode sastanak, na neki način vrše pozitivan pritisak na svoje vršnjake, što dovodi do toga da sudionici medijacije ozbiljnije shvate proces;
- učenici normaliziraju proces mirnog rješavanja sukoba.

Medijacija nije disciplinsko sredstvo, već način rješavanja sukoba [3, 5]. Medijacija predstavlja alternativu disciplinskim mjerama [3]. Cohen [5] ističe kako je za učenike iznimno važno razdvojiti vršnjačku medijaciju i discipliniranje kao dva odvojena, različita područja. Pravila školskog reda imaju važnu funkciju unutar školskog sustava, ali Cohen upozorava da disciplinske sankcije imaju ograničenu primjenjivost: školama trebaju metode koje ne samo da odvrćaju učenike od lošeg ponašanja, već ih i motiviraju da učine pravu stvar. Takozvani tradicionalni način rješavanja sukoba ne podučava učenike o tehnikama rješavanja sukoba u cilju povećanja njihove sposobnosti samostalnog rješavanja sukoba, niti im nudi mogućnost proaktivnog sudjelovanja u rješavanju sukoba. Putem provedbe sankcija ukorjenjuju se poslušnost i konformizam, koji ne potiču prosocijalno ponašanje.

2.3. Pozitivni učinci školske i vršnjačke medijacije

Jäger [8] navodi da uz pomoć medijacije djeca usvajaju, upoznaju i uče:

- poštovati ljudsko dostojanstvo (proces medijacije temelji se na konstruktivnoj komunikaciji uz izraženo poštovanje, čak i ako su učenici u sporu);
- rješavati sporove razgovorom;
- samostalno rješavati sporove;
- slušati sugovornika (u početku je to obično "prisilno" aktivno slušanje, ali kasnije oblik aktivnog slušanja prelazi u naviku);
- prihvatiti različitost ili vidjeti problem s druge točke gledišta, što im također pomaže pri spoznavanju da postoji više pogleda i doživljaja istog događaja ili problema;
- o značaju povjerljivosti (o sadržaju i tijeku medijacije ne raspravljaju s drugima);
- da je potpuno ljudski griješiti, ali je pri tome važno preuzeti odgovornost za vlastite pogreške i iz njih nešto naučiti;
- o kulturi konstruktivnog dijaloga (učenici spoznaju da je razgovor moguć i da predstavlja jedini pravi način rješavanja spora čak i s osobom na koju ste jako ljuti; takvo spoznavanje predstavlja veliko ulaganje u učenikovu budućnost i njegove buduće odnose);
- da medijacijske i druge dogovore treba poštovati;
- da pojava spora ne znači kraj odnosa među ljudima;
- o toleranciji odnosno uvažavanju različitosti.

Dakle, kroz medijaciju djeca uče (aktivno) slušati, s poštovanjem razgovarati sa suparnikom, uvažavati povjerljivost, poštovati dogovore itd. Usvojeno znanje o rješavanju sukoba sprečava i socijalnu izolaciju učenika [8]. Školska i vršnjačka medijacija potiču razvoj emocionalne inteligencije jer im cilj nije samo postizanje

dogovora, već i odgoj te učenje, pri čemu je jedan od važnijih rezultata veća sposobnost kontrole vlastitih emocija [13]. Medijacija kao proces upravljanja sukobima koji se temelji na načelima suradnje, samoodlučivanja, odgovornosti i nenasilja također osposobljava učenike za aktivno građanstvo [6].

U SAD-u, EU i Australiji vrlo su razvijene školska i (naročito) vršnjačka medijacija [8]. U školama koje aktivno provode vršnjačku medijaciju te podučavaju o njenom značaju istraživači [8] su uočili sljedeće pozitivne učinke:

- visok stupanj uspješnosti postignutih dogovora;
- smanjenje agresije među učenicima;
- dugotrajno smanjenje disciplinskih prekršaja;
- pojačanu percepciju školskog okruženja kao sigurnog i prijateljskog;
- povećanje poštovanja moralnih vrijednosti kod učenika (prestanak uvredljivog ponašanja, isprike za neprimjerene postupke i sl.);
- povećanje kognitivnih, moralnih i emocionalnih sposobnosti većine školskih medijatora – učitelja, većine vršnjačkih medijatora i učenika koji sudjeluju u medijaciji;
- poboljšanje odnosa sa školskim drugarima te međusobnog poštovanja;
- osposobljavanje u području sustavnog rješavanja problema svih učenika, koje na to potiču vršnjački medijatori.

2.4. U kojim okolnostima medijacija u školi nije primjerena?

Školska ili vršnjačka medijacija ne predstavlja uvijek prikladan način rješavanja sporova [13]. Ako pojedinac prekrši neka dogovorena pravila, te je njegov postupak popraćen posljedicama, prikladniji način odaziva predstavlja arbitraža. Prgić [13] navodi kako se za sukobe u okolnostima teškog nasilja ili uznemiravanja ne preporučuje rješavanje (prvenstveno) medijacijom. Medijacija nije prikladna ni kada se radi o sporovima koji uključuju oružje, drogu, spolno nasilje itd. Školski ili vršnjački medijatori ne trebaju provoditi medijaciju kada postoji opasnost od izbijanja nasilja tijekom samog procesa medijacije. Naročito je važno da vršnjaci ne posreduju odnosno ne provode postupak medijacije između nasilnika i žrtve² [13]. Programi vršnjačke medijacije nisu prikladni za rješavanje sukoba koji se odnose na izostanke s nastave, kontinuirano kašnjenje, loš uspjeh u učenju, nepoštovanje školskih zabrana [5]. Toumpsin [14] smatra da vršnjačku medijaciju treba ograničiti na rješavanje manjih svakodnevnih sukoba (konflikata).

3. Zaključak

Sukobi (konflikti) su neizbježni u društvu, oni su njegova datost [12]. S obzirom na to da sukob stvara napetost i bol te nas prisiljava na djelovanje, naš odaziv je neophodan. Možemo reagirati na različite načine: povlačenjem, vršenjem pritiska, podređivanjem, postizanjem kompromisa, rješavanjem sukoba itd. [7]. Učenici brzo pribjegavaju agresiji kako bi dobili ono što žele. Stoga je smisleno osposobiti ih i omogućiti im da razviju i ovladaju vještinama mirnog rješavanja sukoba.

² »Autoritet odraslih još uvijek je najučinkovitije sredstvo u 'borbi' protiv teškog nasilja ili zastrašivanja (bullying).« [13] Učenici koji su žrtve u ovim okolnostima nisu najbolji branitelji svojih prava, a nasilnici u većini slučajeva imaju problema s preuzimanjem odgovornosti za svoje ponašanje, suosjećanjem sa žrtvom, uživljavanjem u njenu situaciju, empatijom.

Kada je riječ o biti (suštini) i cilju medijacije, ključno je da sudionici koji pokušavaju riješiti spor pronađu sporazumno rješenje koje je prihvatljivo za obje strane i kojim su oba sudionika maksimalno zadovoljna [2]. Školska i vršnjačka medijacija mladima nude jedinstvene prilike za sudjelovanje u iznimno važnoj praksi učinkovitog rješavanja sukoba, čime ih pripremaju za život izvan učionice. Proces medijacije sadrži jedinstveni potencijal za transformaciju ljudi, tj. za poticanje moralnog i osobnog rasta, jer nudi sudionicima pomoć u suočavanju s teškim okolnostima i u prevladavanju razlika među ljudima usred samog sukoba [4]. Cohen [5] navodi: „Utjecaj koji rješavanje sukoba između učenika ima na obrazovni proces – od kvalitete učenja, uspješnosti u školi do morala zaposlenika – je neosporan”. Medijacija ima pozitivne učinke na školu i pojedince. Kako bi se osigurala dugoročna djelotvornost programa medijacije u školi, neophodno je da mu se posvete stalna pažnja i briga.

4. LITERATURA

- [1.] Betetto, N. (2011). Splošno o mediaciji. V: G. Ristin in Z. Hajtnik (ur.), *Mediacija v teoriji in praksi*. Veliki priročnik o mediaciji. Ljubljana: Društvo mediatorjev Slovenije, str. 13–23.
- [2.] Betetto, N., Hajtnik, Z., Ovčak Kos, M., Ozimek, B., Ristin, G., Tavčar, R. (2011). Mediacija. V: G. Ristin in Z. Hajtnik (ur.), *Mediacija v teoriji in praksi*. Veliki priročnik o mediaciji. Ljubljana: Društvo mediatorjev Slovenije, str. 79–196.
- [3.] Bonafé Schmidt, J. P., Diaz B., Liatard Dulac B. (2002). *La médiation scolaire c'est quoi ?*. Dostupno na: www.ozp.fr/IMG/doc/mediation_scolaire_intro_diversite_FRG_.doc [Pristupljeno 19. 4. 2022.].
- [4.] Bush, R. in Folger, J. P. (2010). *Obljuba mediacije. Odzivanje na konflikt z opolnomočenjem in priznavanjem*. Ljubljana: Zavod RAKMO.
- [5.] Cohen, R. (2012). *Vrstniki razrešujejo konflikte. Vrstniška mediacija v šolah*. Ljubljana: Zavod RAKMO.
- [6.] Floor, A. (2011). *La médiation scolaire : Simple technique d'intervention dans les conflits ou plus encore éducation à la démocratie ?*. Dostupno na: <http://www.ufapec.be/files/files/analyses/2011/1011mediationscolaire.pdf> [Pristupljeno 22. 4. 2022.].
- [7.] Iršič, M. (2010). *Mediacija*. Ljubljana: Zavod Rakmo.
- [8.] Jäger, N. A. (2020). *Ne kričim. Ne molčim. Jaz se pogovarjam : praksa in teorija mediacije v šoli*. Ljubljana: Pravna pisarna in mediacija.
- [9.] Kroflič, R. (2011). Reagiranje v konfliktnih situacijah. V: R. Kroflič (ur.): *Kazen v šoli? Izbrani pristopi k sankcioniranju prestopkov in podpori prosocialnega ter moralnega ravnanja*. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje, str. 13–36.
- [10.] Diaz, B. in Liatard-Dulac B. (1999). *Contre violence et mal-être. La médiation par les élèves*. Pariz: Nathan pédagogie. Dostupno na: <http://www.mediacteurs.com/uploads/2/6/6/2/26625792/livremediation.pdf> [Pristupljeno 5. 5. 2022.].
- [11.] Metelko Lisec T. (2008). Mediacija v vzgojno-izobraževalnih ustanovah – nova kultura odnosov. *Didakta*, 18, št. 114, str. 8–13.
- [12.] Milivojević, Z. (2011). Konflikt. V: G. Ristin in Z. Hajtnik (ur.), *Mediacija v teoriji in praksi*. Veliki priročnik o mediaciji. Ljubljana: Društvo mediatorjev Slovenije, str. 25–38.
- [13.] Prgić, J. (2010). *Šolska in vrstniška mediacija*. Vse, kar morate vedeti o mediaciji v šoli. Griže: Svetovalno-izobraževalni center MI.
- [14.] Toumpsin, K. (2007). *La médiation par le pairs : jeunes et acteurs de paix*. Dostupno na: <http://www.bepax.org/files/files/la-mediation-par-les-pairs.pdf> [Pristupljeno 24. 4. 2022.].